

RÁKOSY GERGELY

A kisasszony

1

Reggel félötör, cseng a vekker. Nyáron ilyenkor már sárga-pirosan viládogzik az ablak, de télen feketén, tompán és sután néz önmagába, s néha halkán meg-megremeg a rohanó szél érintésétől. A vekker azonban nem ilyen elnéző, nem halkítja le a hangját, hanem erőszakos kamaszrekedtséggel, könnyörtelen élességgel szól az alvókhoz, akár egy kis pocakos despota.

Ilon puha vacklódáással nyugtázza a hangot, s félálomban tölti el azt a kis időt, amíg anyja elkészíti a reggelit.

Az asszony tényleg sóhajtvá mozdul, s máris recsegteti a padlót darabos, súlyos testével. Ez a sóhaj és recsegés úgy hozzátartozik minden hajnalhoz, akár a kakaskukorékolás. Kisvártatva nyikordul a kút, sír a hó, cuppog a sár, vagy tompán pufog a por, majd edénycsörgés hallatszik távolról, egészen távolról. Mindez valószínűtlenül gyorsan történik, s mielőtt az álom újra végleg győzedelmeskedne rajta, máris hallja:

— Ilon, te, hallod-e...

Ilyenkor úgy érzi, ezerszeres erővel rohanja meg a fáradtság és — ha lehetné — akár napokig tudna feküdni mély álomban. De nem lehet, mert ha gyöngö visszafelelni, akkor mindjárt egybefolyik az előbbi felszólítással:

— Te lány, megint futni fogsz...

Visszavonhatatlanul kelni kell. Még nyáron istenes, de télen, mintha jégbe fagyasztanák, úgy fogadja a soha nem fűtött szoba levegője és a döngölt agyagpadló, mely hideg, akár az üveg. A konyhában már jobb, s ha meleg itt sincs, legalább pattog a tűz, s magában ez a hang, meg a mennyezeten táncoló tűzfények megszüntetik vacogó borzongását. A kemencével egybeépített rakott tűzhely, mint egy felkönyöklő óriás, uralkodik az egész konyhán. Nem fül az be igazán dél előtt.

Sebtiben kapkodja magára ruháit, s álmos fejjel futtatja végig tekintését az unalomig ismert tárgyakon. A csöppnyi ablakban, melyen máris kezdenek lefutni a konyha gözei, a kis támasztós tükör, apja borotválkozószerei és egy tűpárna. A viaszkos vászonnal letakart asztalon bögre és ruhában a kerek kenyér. Az asztal felett falvédő — ő varrta ki — apa és gyermekei várják az ebédet, s az asszony egészbensült csirkét emelve lép be: »Jó bor, jó egészség, szép asszony feleség« — felirattal. Balra ettől a fali sótartó, jobbra a paprikatartó. Az asztal alatt morzsolt kukoricával teli szakajtó — a disznók számára. Az ablakkal szemközti falat majdnem teljes egészében elfoglalja a valamikor halványzöldre festett, de már lepattogott pohárszék. Mellette éppen, hogy elfér az ajtó és a sarokban a vasállványon a kis sűrke mosdótál. A vizespadon a

vödör, a bádobögre és a szappantartó. A törülközőnek csak az ajtófélfába vert szögön akad hely. Szer-te-széjjel néhány hokedli, sámli és a többi helyet elfoglalja a tűzhely-kemence. Ez a konyha ékessége, minden vas és réz állandóan ragyog rajta, mintha a nap sütné, a tetején meg reggeltől estig gőzöl a víz a disznók számára. E nagy edények mellett egészen megbújva fortyog a kis kávé bögre, félrehúzva, kitaszítva, beárnyékolva — család számára.

Mindebben semmi újdonság nincs. Megszokott dolog. Ebbe született bele és semmi furcsát nem talál benne. Így van és természetes, hogy így van, hiszen így volt anyja lánykorában, s talán azelőtt is mindig. És így kell lennie — magátólértetődően — most és ezután is.

Mikor felöltözött, csak akkor mosdik ujjheggyel, óvatos módra — az anyja sokszor még ígyse. Igazában a forró tejeskávé gőzétől kezd éledni, mikor fürge kézzel beleugráztatja a kockára vágott kenyérdarabkákat, s az első kánál forró lét lenyeli. Ilyenkor botorkál ki az apja az álom ittasságával, egyik kezében a ruhái, másikkban a csizma. Jön a mezítláb nesztelenségével, s csak állkapcsa nyikordul az ásitásban. Letottyán egy hokedlire, egyik kezével vörös szeméit dörzsöli, a másikkal a kabátjában matat a pipa után. Anyja rá-mordul:

— Ne a pipát keresgélje, hanem húzódjék már föl. Most mezítláb legénykedik, este aztán nem győz köhögni, harákolni...

— Jól van, jól..., — s ilyenkor apja tévetegen megáll a mozdulattal és nem tudja, hogy most már a pipát keresse-e, vagy a csizmát húzza-e.

Ilon már az utolsó falatoknál tart, apja ott ül vele szemben borzolt bajússzal, egymást dörzsölgető lábfejekkel, egyik keze a fogásra dobott kabátja zsebében, másik a csizmájában kapcáját keresve. Anyja sötét súlyossággal, meg nem állóan tesz-vesz, tüzet szít, vizet mer, edényt rendez, s ő úgy érzi, mintha ebből a darabos asszonyból állandóan megbántottság, örökös sértődöttség sütne ki. Ezt már egészen kis korától így érzi, de eddig csak tudattalanul, mostanában meg egyre tudatosabban. Mintha azt mondaná:

— Eh, tiértetek veszkölödöm, csigázodom... ti, ti méltatlanok, ingyen-élők.

— Persze nem mondja így ki, de vaskos kezének mozdulata, amint a húszliteres krumplisfazék fülét markolja, karjának minden izomrándulása, amint a moslékos vödörben könyökig túrkálva a krumplit maszikolja, s széles férfihátának minden feszülése, mialatt a mosóteknő fölé hajol, szájának beszívott vonala, mialatt a kisszékre kuporodva a levest dobálja magába — mind ezt mondja, kiáltja.

Hiába mondják neki, ő is meg az apja is, hogy ne hajtsa magát olyan veszettül, lehetne sok mindent kényelmesebben és másképpen is csinálni — hiába, a felelet mindig egyformán kurta, egyformán mordulásszerű, mereven elutasító:

— Üljek talán összetett kézzel, s bámuljam a légypiszkot a falon?!

Ilyenkor harag gőzöl párnás, izmos arcából — nem is lehet hinni, hogy valamikor olyan baracksíma, helyre menyecske volt, mint a szobában levő esküvői képe mutatja. Arcát az idő nem ráncolta, hanem gödrökkel és dombokkal szórta tele.

— Szegény édesanyám! — gondolja sokszor Ilona, mikor anyjára, vagy a képre néz, s ilyenkor egy kicsit magát is, vagy talán főleg magát sajnálja,

s kérdő szemekkel áll a nagy, faragott barnakeretes tükör elé. — Vajon ő is így jár? Hiszen az borzasztó lenne, — s szeretettel nézi minden porcikáját. Ritkás szemöldökét, komoly, feketébe barnuló szemét, elefántcsontszín, domború homlokát, ahonnan játékosan göndörödik ki barna haja. — Soha sütővasat nem látott ez a haj, minden szála úgy csavarodik természetes hullámköbe, mint valami leheletfinom karácsonyi angyalhaj.

— Szegény édesanyám!

Bekapja a reggelit és indul az állomásra. Mikor a konyhaajtót beteszi, még utána röpül nehéz, fekete szárnyakon az anyja hangja:

— Aztán ne maradj el a késői vonatig! Ráérsz te még arra...

Ez mindennap az útravalója. Pedig de ritkán, de nagyon ritkán jön a késői vonattal, csak ha valami előadás van... havonta, kéthavonta... de hiába, ezek a varjúszárnyú szavak bekormózzák minden indulását, s befejeztetik még a legátlátszóbb ragyogású nyári reggelt is egy kicsit.

Pedig nyáron lélekfrissítő az út az állomásig. A fülledt éjszakák és izzadásgos nappalok után hűvösen cirógatja a bőrt a friss hajnali levegő és még a por is aranyszínű az előrenyújtózkodó naptól. A magas út két oldalán heverő rétek elpihentetik és elringatják a szemet harmattól makulátlanra mosott, üde színeikkel. Az alvégen ilyenkor kezd riogatni a félkező Mócsi bácsi, a kanász, s mint valami nagy bagoly, tele pofával fújja az irdatlan ökörszarvat:

— Huu - i, huu - ii...

Asszonyok állnak a kis kapuban, »hücte«-znek, tapsolnak a nehezen induló malacoknak. Öregemberek ballagnak az istállóba etetni, a gazda a szerket nézi körül, keni, s teszi rá fel a lókapát, kaszát, gyereksírás hangzik, s ezernyi hang, szín, mozdulat keveredik, egyéfonódik — megindul egy új nap.

Ilon ilyenkor nyáron nem siet, szereti elnézni ezt a gazdag, drága falusi életet, s kicsit fáj is neki innen elszakadni. Mindennap elszakadni, hazajáró lélek lenni... Ó, de fáj, de nagyon fáj néha, mikor egy-egy ismerős asszony — majd mind az — csak úgy tréfásan eleibe dobja a szót:

— Hát nem jössz velünk kötözni, Ilon?

Nehéz átlépni visszane forduló fejjel az ilyen szavakon. Mert szép és nyugodalmas dolog onnan föntről a szőlőhegyekről, derekat pihentető kiegyenesedéssel végignézni a fűzek között megbújó folyócskára, az apró, hangyaként széledő csordára, s a melegben lihegve guggoló házacskákra. Innen minden tiszta, szabályos és kedves, akár az új gyermekjáték. Innen nem lehet látni a tehének kiálló bordáit, a legelőn megbújó kátyúkat, a lerogyant zsuptetős házak apró, fényt be nem engedő ablakait. Ide nem hallatszík fel keserű asszonyok zsörtölődése sem...

Igenám, de nem lehet örökké a szőlőhegyen dolgozni. A fűzek is megkopaszodnak, szürkére színtelenedik a táj, s szemet fárasztó fehérséggel borul a hó mindenre. Ilyenkor az élet — a homályos konyha és az udvar egy-egy kifutásnyira, az apja pipafüst feletti múltbanézése, s anyja sötét sürgölődése.

Milyen biztos erőt adó az a dübörgés, földrázkódtatás, mikor a vonat befut a kis fáktól bújtatott állomásra, s könnyedén, tollpiheként tolja, fröccsenti szét a havát is maga előtt, amelyben egy ember csak vánszorogni tudna. Ilyenkor ő maga is úgy érzi, hogy a mozdony roppant ereje beléje költözik, s fúhat, eshet, szürkülhet, vagy fehéredhet, viszi, röpíti már a lelke az új gyár felé, amely közelről, távolról, télen és nyáron egyformán ragyogó, világos, léleg-

zetszabadító és vidám. Ha borús az idő, végig a szalagok fölött neonsorok varázsolják ide a napfényt, ha hideg, a hatalmas fűtőtestek ontják, füst és gőz nélkül, a meleget, s ha valaki nyarat akar látni télen, lemegy a gyár hatalmas üvegházába. Nyáron meg az egész udvar virágoskert. Léptek alatt ropogó sárga kavicsos utak, nyírott pázsit és rózsafák, annyi, hogy megszédül az ember a színüktől, illatuktól.

Sehol egy bogáncs, sehol egy csalán.

A roppant, csupafény géptermekben zümmögnek a varrógépek, fúrge kezek adják egymásnak a szalagon a ruhadarabokat. Egy itt ölti, másik ott tűzi, harmadik gomblyukat vág és varr, negyedik kézzel tisztáz, ahova géppel nem férhetni, s a szalag végén sistereg a villanyvasaló — egymásután, mint a csodában, születnek a kabátok, nadrágok, munkaruhák.

Ó, ez a munka könnyű és mégis milyen eredményes — még a zene is szól. Szó is esik közben, — természetesen — nevetés is, s röpi az idő, ami nem is csoda ennyi fiatal közt.

Az ebédlőterem is igazán, de igazán úgy ragyog, mint a patika. Mindenki után letisztítják a bakelittetejű asztalokat, s nem úgy mint a kiskocsmákban, — itt akár enni is lehet a puszta asztalról.

Egy-két öreg műszerész meséli, hogy nem mindenütt van így. Egyes régről maradt pesti gyárakban nyomott a levegő. De olyankor még jobban lehet örülni annak, hogy itt így van. Mint egy mesebeli üvegyár... esténként, kívülről, nézve még gyémánt-várnak is lehetne mondani. Mintha falak nem is lennének, csak fényöntő ablakok mindenütt. Itt a legkisebb zúgba sem fészkelheti be magát a homály.

A bejárat melletti piros versenyhíradó tábla pedig már egy éve hirdeti:

»Rózsa Ilona kézimunkás 115%.«

Ilon nem néz oda kérkedően, de jövetkor és menetkor azért csak odavilant egy pillantást. Ennél szebb adjonisten és isterveled talán nem is lehet...

Azért hazamenni sem rossz. Nekidülleszteni kendős fejét a tehén oldalának, s mialatt susog a tej a zséterbe, elgondolkozni a nap eseményein. Hosszú estéken hallgatni a kisszéken ülve, kemencéhez támasztott háttal a morzsolódó kukorica percegését, egy-egy odavetett szóval mesélni, hogy mi is történt ott bent, s hallgatni a falu dolgait.

Akinek nyolc hold szántója, két hold rétje, s hat sor szőleje van, annak mindig akad mesélni való gondja — öröme. Így az apja is mondja:

— Kikálászolt a rozs, ahogy nézem szép fejek lesznek, csak szárazság ne jöjjön most... Megegyeltük a kukoricát... Huszonegy keresztet adott a kakasdülői zab... Megellett a disznó.

S ő gyermeki örömmel rohan ki az ólba, s egyenként veszi kezébe a rózsaszín, fehérszörű sivalkodó malackákat...

— Lám, ilyen nincs a gyárakban, — mosolyog az apja.

— A szárat is behordtuk ma... Jöhet a tél, minden őszt földbe tettünk...

Gyorsan hullanak a hónapok egymásra.

Néha ilyeneket is mond az apja, tétován pusmogva:

— Ma, mikor hoztam be a lóherét, ott vitt el az útam a tsz kukoricája mellett. Leszálltam. Hát bizony jobb, mint a mienk, pedig a mienk is a jók között van...

— Tán be akar állni közéjük? — veti oda anyja csúfondáros támadóan.

Apja nem felel semmit, s hosszú idő eltelik, amíg ilyesmit hoz szóba. Ilon ilyenkor arra gondol, mi lenne velük, s munkájukkal ott a gyárban, ha külön-külön homályos műhelyekben dolgoznának egyedül, maguknak...

Ettől eltekintve, így esténként, ha valami aznap nagyon jól sikerült, anyja is felenged néha-néha, s mesél valamit lánykorából, legtöbbször abból az időből, mikor az apja még csak udvarló volt. Harmincéves asszony-idejét sohasem említi, legfeljebb a gyerekek születését, meg a háborút, ami a két fiút elvitte. Mintha a többi kiesett volna életéből. Vagy mintha nem is lenne élet.

— Hej, mikor apád még ölébedugott kézzel pislogott rám a padkáról...

Apja somolyog és pipája kék füstjét teregeti múltbeli emlékekre. Anyja váratlanul abba hagyja (sokszor tesz így), egyet sóhajt:

— Kár is róla beszélni! — és olyan keményen kezdi újra morzsolni a kukoricát, mintha ez lenne életének főcélja.

Nemsokára bemegy ágyazni, s Ilon is rendezi az ő helyét a kettős ágy végében, a sezlonon. Apjuk a tornácon áll, szétvetett lábbal és nézi az eget:

— Vajon milyen idő ígérkezik?

Ilon sezlonja rövid, kemény és kényelmetlen. Egerszegen vette az anyja vagy öt éve valami magánostól, használtan.

— Nem olyan, mint az újmódi, de olcsó volt, — mondta, mikor mustrálva körülállta a családot.

Rövid és horpadtderekű ez a sezlon és Ilonnak alacsony termete ellenére is jól össze kell húzózkodnia rajta, ha azt akarja, hogy ne lógjon le a lába. De azért egy 17 éves lány sok szépet álmodhat az ilyen sezlonon is.

Elfűjják a petróleumlámpát, s mikor az öregek sóhajtozása és forgolódása egyenletes horkolásba és fújtatásba fordul, Ilon még mindig tágrameredt szemmel gondolkodik mindenfélén, csak úgy szertelenül, egy kedves fiuarctól kezdve egészen a hegyesfülű kis malacokig, de sokszor azon is: hogyan lehetne úgy megszínálni, hogy semmi sóhajtás ne legyen lefekvés előtt. De szép is lenne az, nyugodt álmat hozó.

Aztán körülöleli egészen a csönd, a sötétség és karjába veszi a fáradtság. Szép lassan lecsukódik a szeme, s a nehéz horkolások a varrógépek zümmögésévé szelidülnek.

2

Mint finomra kidolgozott márvány az idő viszontagságai által ormótlanná formált gránittömb mellett, olyan volt Ilon az anyja mellett.

S mit kellett e kis márványszobornak küzdenie a ránehezdedő mohos gránitkolosszus súlya miatt! Néha hangtalanul, néha feszüléssel, néha tömör, fehér, finom szilárdságának minden erejével.

Itt volt például a villany. Mennyi keserű szó, idegmorzsoló vita, hátatfordító neheztelés, míg végre bevezették. Anyja csak akkor egyezett bele, mikor papírral-ceruzával bebizonyították, hogy két éven belül behozza az árát, mert olcsóbb, mint a petróleum. De mindaddig, míg ide eljutottak, mennyi könnyes élalvás, neheztelő sóhaj és riasztó marakodás! Az istállóba azonban így sem engedte bevezettetni; mert nem bízott a számításban.

Dehát ezen is túl voltak, s már égett a villanykörte a konyhában. Soha ilyen világot nem látott ez a helyiség, pedig csak huszonötös égőt csavartak be. Egy kicsit közelebb kerültek a gyári fényességhez.

Ebben az időben építették meg a gyári fiatalok a kosár- és kézilabda pályát. Az alagsorban már eddig is megvolt a sportöltöző és fürdő, csak komoly pálya nem volt még.

A simára döngölt piros salak a fehér vonalakkal, s a magasban nyújtózó kosár hívta, csábította a fiatalokat. Ilon sem tudott ellenállni, s tagja lett a nő csapatnak. A vasúttól és a vasútig való gyaloglást leszámítva, egész nap csak ült, fiatal izmai kívánták a mozgást. Jóleső titkolódzással gondolt arra, hogy mit szólnának otthon, ha látnák őt rövid nadrágocskájában, a kis ujjatlan, feszülő fehér blúzban, szétzilált hajjal, kihevült arccal, amint izgalommal rohan és kiáltja:

— Ide, ide, hozzám...

Álmában sem képzelte eddig, hogy mit jelenthet egy ilyen kis futkározás. Eleinte ugyan nehézkessé fáradt minden tagja, de ez a második héten teljesen elmúlt, s azontúl olyan erősnek és frissnek érezte magát, mint még sohasem. Újjáéledett, mikor lábujjhegyre állva önfeledten hagyta, hogy körülzuhogja a bőrt rózsaszínre-csokoló forró víz. Hosszú percekig állt így, lecsukott szemmel, s azt sem bánta, ha haja csuromvizes lett. Neki nem kellett féltenie a hullámaidat.

A hosszú évekig tartó reggeli macskamosakodás és a heti egyszeri kínlódó-keserves lavormosakodás után újjászületés volt számára ez a kétnaponkénti forró zuhanyozás. Eleinte újjászületés, majd visszatérő öröm, később követelőző szükséglet. Úgy hogy, mikor egy alkalommal elromlott a gyárban a vízvezeték, hát nem bírta a fürdőt nélkülözni. Tapadóan piszkosnak érezte magát és mikor arra gondolt, hogy azelőtt hetekig csak kezét, arcát, s lábafejét mosta, hát megborzongott.

Este behozta a kis teknőt, s anyja kérdő tekintetére így felelt:

— Elromlott a gyárban a vízvezeték, s most nem tudok ott fürdeni.

— Mér, tán holnap ünnep lesz?

— Nem, csak megszoktam... de hiszen úgylis van víz fenn, majd teszek helyette... — és úgy érezte, mint aki bűnös, gonosz dolgot művel, s egészen megrezzent, mikor az anyja bevágta az ajtót.

Gyötrelem volt később hallania, amint a szobában még mindig fortyogott:

— Fürdik a kisasszony... Hétköznap előtt... megszokta...

Apja dűnnyögött valamit, nem lehetett érteni, mit.

Ilon ezután nem hozta be többé a kisteknőt, s tíz napig inkább viselte a mosdatlanság keserves érzését. Akkor aztán elkészült a gyári vízvezeték, s Ilon újra odaállhatott lehunytt szemmel a zuhany alá. Nagyon jól esett, de azért még mindig hallotta halványan a hangot:

— A kisasszony... megszokta...

— Igenis megszoktam — gondolta és dörzsölni kezdte magán a szappanhabot.

3

A gyárban a harmadszori élüzemavató öröme színdarabot akartak bemutatni. Ilon hallani sem akart róla, hogy szerepet vállaljon, hiszen akkor hosszú hetekig csak az esti vonattal tudna hazamenni a próbák miatt. Nem is vállalt volna, ha nem Erzsi a rendező. De Erzsi, ez a fiús, keményarcú, hajlékony lány addig beszélt, könyörgött neki, míg végül is vállalta.

Bár soha eszibe se jutott volna.

Harmadik napon, hogy a kései vonattal hazaért, már csak apját találta ébren.

— Hát édesanyám?

— Hadd el, dül-fül, lefeküdt.

Bement a szobába még úgy kabátosan, s gyengén rátette a kezét befelé forduló anyja vállára.

— Mi baja van, édesanyám, mi bántja?

Semmi felelet.

— Tán csak nem rám haragszik? Hát mit tettem?

Nehéz szusszanás, semmi egyéb.

Ő meg csak kérleli tovább, simogatja anyja vállát. Egyszerre idegeset rándul a nagy test, a váll türelmetlen mozdulatot tesz, s mint bunkócsapások, úgy jönnek elő a szavak a párnák közül:

— Nem hittem volna, hogy idejüt az én lányom... csavarogni éjjelekig...

— Dehiszen, — Ilonnak elhomályosul a szeme, — dehiszen nyolc óra van... És tudja, hol voltam...

A párnát gyömöszölő test nem felel. Ilon újra ráteszi kezét, a váll újra idegesen ellöki. A lány még hosszan áll ott, s nem hallatszik semmi más, csak nehéz lélegzés, s egy-két halk koppanás, olyasféle, mint amikor egy könnycsepp padlót ér.

Hallja ezt az anyja is, de még jobban megkeményszik, s mikor Ilonból kitör a zokogás, hogy: »dehiszen tudja, jó helyen vagyok«, akkor kongó, bírói hangon adja meg az utolsó döfést:

— Az isten tudja, hol vagy te...

Így ment egy hétig. Hét álomnélküli, gyötrelmes éjszaka. Ilon nem bírta tovább, beszélt Erzsivel:

— Nem maradhatok, többet nem maradhatok, keressetek valakit helyettem...

— Nahát, megbolondultál, hiszen már tudod a szerepet?!

Ilon elmondta az otthoni fejleményeket. Erzsi nevetett.

— Na, majd én beszélek az anyád fejével, várj csak, vasárnap elutazom hozzátok.

Tényleg, itt e kristálytisztá ragyogásban nem is lehetett komolyan venni anyja sötét szavait. Azért mégsem szerette volna, ha Erzsi eljön hozzájuk. Igyekezett lebeszélni. De lehetett Erzsit valamiről lebeszélni?! Nem lett volna ő, ha lehetett volna. Hiszen az egész lány, talán hús és vér helyett céltudatos-ságból és akaratból állott. Amit elvállalt, azt véghezvitte minden körülmények között. Most a színdarab rendezését vállalta, a színdarabban komoly szerepet kapott Ilon; a lánynak játszanania kellett. Ezenfelül szerepte is Ilont az ellentétes tulajdonságúak vonzódásával. Benne semmi puhaság, gyámolításra szorulás nem volt, tehát a gyámolításban telt kedve.

Azon a vasárnapon, mikor Erzsi a déli vonattal megérkezett, rohanó decemberi szelek tördelték a kopaszon merevedő fák száraz gallyait. Síróan cirpelték a villanydrótok. A magas töltés-úton a meg-megújuló szélrohamok befojtották az emberbe a szót. Ilon nem törődött vele, s az izgalomtól és széltől el-elfúlóan, kapkodva beszélt:

— Könyörgöm, ne heveskedj... nem ismered te nálunk a helyzetet... Találtok helyettem szereplőt!

Úgy látszott, Erzsi tényleg teljesíti Ilon kérését, mert az ebéd alatt szeretetreméltó kedvességgel viselkedett és még csak célzást sem tett jövetelének okára. Naivnak látszó kérdéseket tett fel, mint afféle városi kislány, aki még sohasem járt falun.

— Már az úton láttam, hogy ez a falu is kapott villanyt, de jól tették, hogy maguk bevezették. Bizonyára már alig győzték kivárni..

Anyja firtatva nézte Erzsi arcát, nem rajta gúnyolódik-e, de mikor semmi ilyesmit nem vett észre, hát kissé szégyenkezve pillantott tányérjába, amit félig az asztalon, félig ölében tartott.

— Miért nem tetszik kényelmesen elhelyezkedni, Rózsa néni? Van itt hely.

Valóban az asszony csak a vendég kedvéért ült az asztal mellé, különben mindig egy kisszéken ülve, öliből kapkodta be ebédjét, s ez látszott rajta.

És Erzsi hol az apához, hol az anyához, hol barátnőjéhez fordulva tovább beszélt, egyre csak Kérdezett?

— Jaj, tényleg vannak olyan édes kis malacok? És hány van?... Hát mennyit malacozhat egy disznó?... Rengeteg!

Tapsolt örömeiben, mikor ebéd után bejárták az udvart és mindent megnéztek. Megvakargatta a majd süldőnyi malacok fülét, beletúrkált a kis boci göndör homlokszörébe, elcsodálkozott a két tehén hatalmas tőgyén. Mindjárt kérdezte is, hány liter tejet adnak.

— Általában nyolc litert.

— Dehiszen ez nagyszerű, tizenhat liter naponként. Három forintjával az...

— Nana — mérsékelte az apja —, szárazon is állnak ám.

Megnézték a rozsdavörös tyúkokat, s Erzsi még a hatalmas farakásokat is körüljárta.

— Mennyi fa! Mennyibe került?

— Hova jutnánk, ha venni kellene?... Van egy kis erdőnk, ötszáz szögöl az egész.

Már a szőlőhegyek mögött bujkált a nap, mire újra bementek a házba.

A sötétedő konyhában egy sarokban kuporgott az anya és lába fölött kifeszített kötényébe morzsolta a kukoricát. Ha a kötény megtelt, beborította az egész kötényrevalót a mellette levő szakajtóba. A nappal is sötét konyhában már alig lehetett kivenni a tárgyakat, s az arcvonások egyáltalán nem látszottak.

Nagy csend volt, gőzös, fülledt meleg, s oly pisszenés nélkül ültek mindannyian, hogy még a macska nyelve reszelését is lehetett hallani, amint a sütő kinyitott ajtaján heverve a talpát nyalogatta. És a morzsolódó kukorica percegett álmosítóan, egyformán, mint az aprószemű őszi eső.

Ilyenkor nem lehet érzékelni az időt. Perc alatt telhet óra, s óra alatt perc. Most is — óra telt-e el, vagy perc, ki tudja — egyszercsak megszólalt Erzsi. De nem az az Erzsi, aki odakünn kisgyermekként kíváncsiskodott. Mintha itt e párás melegházi levegőben egyszeriben felnőtté nőtt volna fel a fecsegő, tudatlan lányka. Nemcsak felnőtté, hanem bíróvá. A bíró kérdezget eleinte mindenféle, jelentéktelennek látszó apróságokat a vádlottól, hogy utána visszavonhatóan ítéletet mondjon. Erzsi bíró lett.

Ezt mondta:

— Most már eleget hallgattunk, nyissuk ki a rádiót!

— A rádiót?

— A rádiót, természetesen, a rádiót.

Feszülő, nyugtalan csend váltotta fel az előbbi közömbös unalmat, csak a macska ásított egy nyikorgóssal. Végül Ilon kapkodva felelt:

— De hiszen... nincs rádiónk!

— Egy éve, hogy bevezettétek a villanyt, s nincs rádiótok, hogyan?

Az anya ingerült mozdulattal vágta földhöz a csutát.

— Ügy, hogy nincs. Nem kerül rá! Örülünk, hogy élünk!

Erzsi nem vette át az ingerült hangot, s higgadtan, inkább csak úgy maga elé mondta:

— Az én apám suszter, a cipésszövetkezetben dolgozik, s bizonyára nincs annyi jövedelme, mint Rózsa néniéknek. Azért van ám rádiónk! Nincsenek is ilyen fanyar, homályos délutánjaink. Persze ezt nemcsak a rádió teszi... és mi nem »örülünk, hogy élünk«!, hanem: az életnek örülünk.

— Más a falu, s más a város, — szölt közbe az ember, de nem nagy meggyőződéssel.

— Én meg azt mondom, az emberen múlik minden, mindegy hogy az az ember városon, vagy falun él...

Az asszony, nehéz, sötét alakjával Erzsi elé magasodott.

— Aztán, mondja, kis tudós lányka, maga hogy élne a helyünkben?

— Hogy élnék? Ó, szépen élnék, emberhez méltóan élnék, mindenestre nem így!

— Könnyű azt mondani, hogy nem így, de hogyan, hogyan?

—No jó, hát megmondom.

Erzsi könnyed mozdulattal leugrott a hokedliről, s közelebb lépve az anyához, hafározottan mondta: — De aztán ne haragudjanak meg! — Éppen olyan magas volt, mint az asszony, s inkább nézett ki a lányának, mint Ilon.

— Megmondom, mi nem jó itt és hogyan csinálnám én...

— Erzsi ne mókázz, — könyörgött Ilon.

— Szó sincs semmi mókáról, komolyan beszélek.

A villanykapcsolóhoz sietett, s hirtelen mozdulattal felkattintotta azt. Egyszeriben minden olyan éles körvonalakat kapott, mint álomból való ébredés után a tárgyak reggeli fényben. Mindenki hunyorgott.

— No lám, hunyorognak. Annyira hozzászoktak a sötétséghez, hogy már alig bírják elviselni a világosságot. Ez pedig nem is világosság, hiszen egy huszonötös égő, a sarkokat be sem világítja, az asztalnál már olvasni sem lehet... Mit csinálnék? Először is kicserélném ezt a gyöngé égőt egy erősebbre, olyanra, amelynek fényénél olvasni is lehet. Mert olvasnék is. Sokat. Vennék egy rádiót. Ilon egyhavi fizetése elég lenne erre a célra. Gondolják, hogy egy hónapig nincs lányuk, vagy nincs a lányuknak külön keresete. Hallgatnám a rádiót. Sokat hallgatnám. Zenét, előadást, színdarabot, mindent, mindent. Azt a kis madáritatót csak kézmosásra használnám, s vennék egy nagy lavort, ami-ben alaposan meg lehetne mosakodni. És nem itt a konyha áporodott gőzei között élném életemet. Kocsiszámra van fájuk, befűtenék a szobába s ott bent a száraz, tiszta melegben olvasnék, varrnék, kézimunkáznék, beszélgetnék, s még ha minden órában is ki kellene mennem valamiért, akkor se hordanám be a piszkot. Az előszobában tartanék egy gumicsizmát, s ha kijönnék a szobából, belelépnék abba és úgy ki az udvarra...

— Ki végezné el a munkát, amíg maga a szobában a rádiót hallgatná?

— Bizonyára elvégezném a dolgomat. Mi az a nagy dolog? Három emberre főzni, sőt délben csak kettőre, mert Ilonka a gyárban ebédel, az állatokat meg-

etetni? A téli hónapokban más dolog nincs. A teheneket, borjút az emberem el-
látná, fát megvágna, vizet hordana.

— Éppen ő kel fel hajnalban télen, mikor Ilon indul, hogy vizet hozzon!

— Hát ne keljen fel! Nem lehet azt a vizet már este bekészíteni? Nem le-
hetne itt a padkán három vödört tartani egy helyett? Akkor nem kellene mind-
untalan a havat, sárt tapodni a kútig.

— Hiszen lenne is vödörnk, ami azt illeti, — vetette közbe az ember gon-
dolkodóan.

— Tehát maradnának a disznók és a baromfiak. A baromfiak igazán nem
gond télen, jóformán csak szórni kell nekik. A disznók . . . napi két óra összesen.
Napi négy—öt órám maradna.

— Éppen ezalatt morzsolok kukoricát!

— Haha, nem morzsolnék én, hiszen tele van minden vaskereskedés ki-
rakata ezzel az újfajta kukoricamorzsoló géppel. Százegynéhány forint . . . Az
uram hajtaná, én raknám és a négyórai munkából félóra lenne. És lenne még
sok ilyen dolog, ha itt lennének egy hétig, meg tudnám mondani. Nem az a fontos,
hogy az ember egy pillanatra se hagyja abba a sürgölődést, hanem az, hogy a
munkája el legyen végezve. A szomszédok persze beszélnének, ha látnák, hogy
a Rózsák nem mindig nyakig sárosak, s talán bűnnek vennék, ha Rózsa néni
nem mindig befűzetlen, rászáradt-sarkú bakancsban találnák itt a konyha sar-
kában, amint sóhajtozva kukoricát morzsolgat, s talán még henyének is monda-
nák, ha a jól befűtött szobában, kényelmes papucsban a heverőn ülve találnák,
amint kesztyűt köt és rádiót hallgat, vagy uram bocsá, szundít egyet. Mért kell
a magyar falusi asszonynak harminc—negyvenéves korára nénivé aszalódnia?
De ha látnák, hogy minden éppen olyan rendben megy, vagy még jobban, mint
azelőtt, akkor elgondolkoznának ám . . . Hát így csinálnám én valahogy! Ez csak
amit így pár órai tapasztalás után össze tudtam kapkodni, de bizonyára lehetne
még jobban, még emberibben élni . . . Bizonyára!

»Bizonyára!« Ez volt Erzsi kedvenc szavajárása. »Bizonyára« igaznak érezte,
amit mond, mert egyébként sápadt arca szép hevüléssel átforrósodott, s úgy
feszült, karcsú, magas teste, mint fiatal fa a sóprő szélben.

Az anyában láthatólag forrongást okoztak Erzsi szavai, de aztán mindezt
az ő ellene való személyes támadásnak vette és merevvé keményítette arca du-
dorait.

— Nekünk így is jó, ezek csak olyan fiatalos elképzelések. Majd, ha maga is
megöregszik . . .

Erzsi kétségbeesésében szinte felkiáltott:

— Ennél bórzasztóbb, sötétebb szavak nincsenek: »Nekünk így is jó!« Nem
igaz, nem igaz! Akinek így is jó, úgy is jó, az nem ember, az halott, — az állat.
Ha az ember nem akar már jobbat, ha nincsenek tervei — akkor meghalt, még
ha testileg él is.

Az asszony már annyira fel volt dülva, hogy nem is nagyon tudott a szavak
értelmére figyelni, csak egy szó vált ki értelmének megfoghatóan: »állat«. Ez a
szó ott kevergett dühtől megfeketedett, kráterekkel telelyuggalt arca körül.
»Állat!« Igen, hányszor gondolt arra már, hogy még a tehennek is jobb dolga
van az istállóban, mint neki. De ilyet nem szabad kimondani és neki, neki
mondja egy ilyen cafat, egy ilyen süldő-ókoskodó, gyári cafat?!

— Állat?! Hallja-e, maga az állat!

— Én nem mondtam...

— Még hazudik? Hazug állat! Hazug, fiatal kígyó! A saját házamban gyaláz meg? Egy édesanyát, aki a gyerekeiért szenvedett egész életében. Aki a gyerekeiért volt »állat«. Pfuj!

— A gyerekeiért embernek kellett volna lennie! Mit tesz most Ilonért? Azt akarja, hogy itt rohadjon el ő is a konyhakuckóban? Az is baj, ha mosakszik, az is baj, ha színdarabot próbál, s hetente kétszer a kései vonattal jön...

— Megtiltom neki, igenis megtiltom, még azt is, hogy ilyenekkel, mint maga szóbaálljon, ilyen... ilyen... és fenyegetően közeledett Erzsikehez. Az apa eléjeugrott és Erzsike kiáltott; nem kiálthatott mást, csak azt, amit az asszony mondott volna. Életében nem sok önálló szava volt.

— Takarodjék, gyalázkodó!

Még azt sem engedték, hogy Ilon kikísérje az állomásra.

Már régen elhaltak Erzsike léptei a távolban, s ők ketten még mindig ott álltak a konyha közepén. Ilon hangtalanul sírt összehúzva magát a konyhaasztal mellett.

Végtelennek tűnő idő telt el. Aztán megmozdult az asszony, a kapcsolóhoz lépett, lecsavarta a villanyt és a tűz fényénél elfoglalta régi helyét a kasszán a szakajtó mellett. Kiválasztott egy hosszú csövet és évtizedek óta beidegzett mozdulattal morzsolni kezdte.

Szó nem hallatszott, csak a kukoricaszemek percegtek, s a tűzhelyajtón kivetődő rőt fények libegtek a falon.

4

Csudaszép nyári délután volt, mikor Ilon megkapta a sztahanovista oklevelét. Tapsolt az egész terem, s Erzsike igaz örömmel szorította magához az újdonsült sztahanovistát.

— Ha így haladsz, bizonyára szalagvezető leszel egy-kettőre... bizonyára. Jobban örülök, mint te, kiscsibém, pedig te annyira örülsz, szóhoz sem jutsz...

Ötszáz forint jutalmat is kapott. Percig sem tévovázott, Erzsikétől kölcsönkért még háromszázat és rohantak együtt rádiót venni.

— Na, kíváncsi lennék anyádra, mikor belépsz a rádióval a hónod alatt. Nem emleget engem?

— Hagyd el, mégis csak az édesanyám. Elcsitult, most nem hánytorgat semmit.

— Mit hánytorgasson? Nincs mit, nem jártál próbára, szépen otthon maradtál — kukoricát morzsolni. De láttam ám — az én szememet nem lehet bekötni — mennyire bántott, hogy más játszotta azt a szerepet, amit te betéve tudtál és oly lelkesen tanultál.

— Hát bántott, bántott, de egy a lényeg: otthon békesség legyen.

Ilon olyan boldog érzéssel vitte a kis barna kazettát, mintha az egész világot vinné faluszélen, hegyalján megbúvó házukba. Ez a mosoly fénylett arcán, mikor, mint vékony üveg poharat, letette a konyhaasztalra. Aztán anyjához futott, megcsókolta, körülugrálta, s a csomagra mutatott.

— Na, mit hoztam, találja el?

— Mondd csak, majd megtudom.

— Rádiót! Rádiónk van, rádiónk van!

— Tán nem adtád le eddig a teljes fizetésedet? — kurtította az asszony Ilon örömének szárnyait. — Tán becsaptad édesanyádat, szüleidet?

Ilon öröme már a maszatos földön vergődött. Anyja helyett szégyenkezve, s fájdalommal mondta:

— Jutalmat kaptam, ötszáz forintot, s hármat még kértem hozzá... azt a háromszáz forintot a jövő havi fizetésemből igazán kibírjuk. Inkább nem veszem meg a kartonruhát. Csak örüljön egy kicsit velem... örüljön hát!

De az anya nem tudott örömet mutatni, csak annyit tett meg, hogy nem zúgolódott. Ez még tán rosszabb volt. Úgy nézett néha arra a szerencsétlen rádióra, mintha az életét keserítené meg, a vérét szívná.

A következő hónapban nyolc forinttal több volt a villanyszámla. Ettől kezdve az asszony minden alkalmat megragadott, hogy elnémítsa a rádiót. Ha akár apja, akár ő egy szót is szólt, már ugrott a készülékhez és lecsavarta, olyan mozdulattal, mintha galambfiókéának csavarná ki a nyakát.

— Úgysem hallgatjátok, ha beszélgettek...

Mindig talált valami kifogást, vagy hogy »sikonyálnak«, vagy hogy »szót se érteni az egészről«, vagy hogy »egyszerre beszél itt mindenki«, s ha mást nem tudott, hát felállt és »emberfia ezt az örökös zsvajt nem bírja ki!« felkiáltással kiment a konyhából.

Csak a cigányzenét tűrte el, s azt sem mindig.

Ha nyári estéken apjával tovább fennmaradtak, anyja százszor is átkukkantott csak úgy hálóingben. Apja egyszer-egyszer elvesztette türelmét:

— Mért nem nyughatsz, menj fekdj, ne törődj velünk!

— Jó, jó, de ném vezet ez jóra! Éjjel aludni szokás... — s ha ez sem használt, percen belül újra bekiáltott:

— Mindenünket villanyra fizethetjük!

Ősszel már napok teltek el, míg kinyitották a rádiót, de még anyja akkor is mondogatta:

— Kinek hiányzik?! Így legalább csend van, s nem zúg az ember füle.

Nem maradt más Ilonnak, csak az olvasás. Hordta haza nyalábszám a könyveket a gyári könyvtárból, s itta minden betűjüket, ebben telt minden öröme.

Szeretettel és értelemmel azonban csak nyugodt körülmények között lehet olvasni, s aki szeretettel és értelemmel olvas, az megbecsüli a könyvet.

Ilont is bántotta, hogy a konyha gőzeiben átnedvesednek könyvének lapjai, s szégyelte a felkunkorodott táblájú könyvet a könyvtárosnak visszaadni. A nagy fazekak egész nap ontották a párát szünet nélkül.

Egy vasárnap délután, mikor apja és anyja valami sógorhoz mentek át, elhatározta, hogy befűt a szobába. Kifutott a részegen kavargó hópelyhek között a tuskóhoz és egy karravaló fát hasogatott. Hamarosan jólesőn mormogott a csöppnyi, magas lábakon álló pléhkályha és átvörösödő oldala izzásával szállt szembe az évtizedekig sohasem fűtött szoba minden dohos hideg — ridegségével.

Pattogva nyújtóztak a dermedt bútorok, s Ilona a kályha közelében a díványra kuporogva repült a sorok szárnyain. Gorkijjal együtt elégtétellel cibálta meg a »mester« vastaghúsú füleit, s utálkozva nézte, amint a szétfolyó,

pálinkabúzós test a hozzáálló »galambocská« disznóinak kétkézzel szórja a friss zsemlet. Leejti a könyvet, s eszébejut tavaly tanult kedves verse: Rimbaud »Meghökkenkjei«:

»Feketéllőn, hóban, homályban
a pince fénylő ablakában,
faruk kerek,
öt kicsi térden leskelődve
nézi, hogy készít a pék szőke,
nagy kenyeret...
Az ölmeleg piros luk mellett
kuporognak, hol száll a szellet,
egy se mozog...
... bedörmögnek a résen a rózsás
állat-orrocskájuk a vasrács
rúdjára forr,
midőn úgy sírnak, mint a
barmok, s úgy görnyednek az égi csarnok
fényére mind,
hogy nadrágjuk szétrepedezget.
s a téli szélbe csüngve reszket
rajtuk az ing.«

Hullámoznak benne a soha meg nem unható verssorok, s látja maga előtt az öt remegő kicsit a pince ablak rácsára szorított szétlapított orral kenyér-illatot szippantgatva... s bent az udvaron a »mester« galambocskázza kedvenc disznait, s széles mozdulattal szórja nekik a zsemletet, melyekből egykettő már boldoggá tenné az utcán térdelőket. Mintha egy könyvben lenne az egész, úgy összefolynak, keverednek a képek. Együtt érzi a pékekkel egyik oldalról az ajtó felől beáramló csontig járó hideget, a másik oldalról a kemence aszaló forróságát... s mire visszatér képzelete a valóságba, a kályha fekete és hallgatag újra; rohamosan hűvösödik a szoba.

Egészen besötétedett. Ilon felugrott, felcsavarta a villanyt. Megborzongott, felkapta a kabátját és kiment fáért. Kint annyira záporozott a hó, alig lehetett néhány lépésre ellátni. Hasított pár darab fát, s vitte befele lehajtott fejjel, aprózó futással. Bent az előszobában szabad kezével kizilálta hajából a havat, letopogta lábáról a lucskot és kiegyenesedett derékkal indult a szobába.

Ekkor vette észre, hogy az ajtó tárva-nyitva, a fény kiömlik az előszobába, s rálátni a kis fekete vaskályha kitárt ajtaján a kevés, gyengén hunyorgó párázra, s az üres díványra.

Az ajtóban az anyja állt, mint egy sötét, vádoló bályány. Kezében a »Mester«, lába körül a leolvadt hó tócsája. Pár perce jöhetett, s még magasan lobbogott benne a felháborodás. Úgy gomolyogtak a szájából a szavak, mint bedugult kéményű kályha ajtaján a füst.

— Az ember kiteszi a lábát hazulról, s mindjárt folyik a pocskékolás... .

— Édesanyám!...

— A szobában befűtve, villany ég, benn se vagy... az ember hiába szakasztja meg magát egész nap a munkában, megdögölhet tőled, éhen veésznénk, ha rád lenne bízva a gazdálkodás...

— Hát olyan nagy baj, ha egyszer befütöttem, kinn mindig nedves lett a könyvem a gőzöktől...

Az asszony csúfondárosan nyújtotta a szót:

— A könyv! A könyv, persze az a fontos. Hogy mindenünet feltüzelsz, villanyt, pénzt pocsekolsz, az semmi, igaz?! Nedves lesz? — s lóbálta a könyvet, melynek megkínzott lapjai, mint vergődő madár úgy csapdostak. Igen? Nedves lesz? A te féltve őrzött kincsed, megbolondulásod okozója?... Hát hadd legyen nedves, — s belevágta a suhogó hönyvet a lába előtti tócsába.

Ilon kétségbeesve kapott, hajolt utána, s még szó sem jött ki a torkán. A fa szétröpült a gyors mozdulattól, s egy-kettő anyja térdének, lábának vágódott.

E fájdalom, vagy a harag vaksága miatt-e, de hajoltában anyja durván, vastag testének minden dühével arculütötte. Ilon odazuhant könyve mellé. Mikor könyvét féltően magáhozszorítva felkelt, s ezt mondta: »Ugye, anyám, maga sem hiszi, hogy ezt megérdemeltem?« — újabb arculütés volt a válasz.

Apja már kijött a konyhából, de nem tett semmit, csak nézte őket az ajtóból.

Ilon égő arccal, száraz szemekkel ment a szobába, s talán nem is látta, mit dobál kopott kis faböröndjébe. Csak a torony ütésére állt meg, s hallotta: még félórája van az utolsó vonatig.

Az előszobában még ugyanúgy állt anyja, csak apja járt fel-alá.

— Elmegyek, még elérem az utolsó vonatot Egerszeg felé. Több bajuk nem lesz velem... Isten megáldja mindkettőjüket.

Fogta a vaskilincset, apja hozzálépett:

— Ugyan, te Ilon, egy könyvért?! Fene abba a könyvbe, ... tedd le a pakkot!

— Nem, nem a könyv... megbocsásson, mennem kell...

— Na de hát...

— Így legalább nem kell félni, hogy eltüzelem a fájukat, égetem a villanyukat... Isten velük!

Ilon nem éllel, inkább keserű fájdalommal mondta ezeket, de anyja újra elborult, s mikor a lány már kint járt, utánaugrott, feltépte az ajtót és szinte észét vesztve kiáltotta ki:

— Menj, ahova akarsz, menj a finom barátnődhöz... Nem fogsz hiányozni senkinek, kisasszony! Te, kisasszony!

De a lányt már nem érték el a hangok, ő már a magas töltésúton járt s körülötte csak a hópelyhek kavarogtak. Messziről, mintha a biztonságot adó gyár világított volna, pedig csak az állomás egyetlen lámpája imbolygott a szélben.

5

Az is baj, ha nincs kit szidni. Az asszony Ilon távoztával még zordabb lett, s most minden búját-baját az emberen bosszulta meg. Minden baj volt, ha ült, ha állt, ha későn, ha korán feküdt, ha szólt, ha nem szólt — minden.

— Mit jár fel-alá, mint akit rossz szellem szállott meg?

— Mit gunnyaszt, mint a fázós varjú?

— Tán már a tyúkokkal fekszik?

— Örökké baglyoskodik, lefekhetne már.

— Mit búslakodik, tán a kisasszony-lányát sajnálja?

— Minek örül, tán annak, hogy vénségünkre, s szégyenszemre, falu nyelvére, egyetlen lányunk itthagytott bennünket?

— Mit ágál?... Mit piszmoz?... Mit habzsol?... Mit bámul?... Mit harákol?... Mit köpköd?... Mit füstöl?...

Olyan volt az asszony, mint aki felénél többig elvesztette az eszét. Végül már az ember is megsokallta.

— Hallod-e, ha még egyszer szólsz valamit — megyek Ilon után... Akkor aztán beszélhetsz a falaknak. Azok tán eltúrik, — s olyat ütött kedves cserépipájával az asztalra, hogy az ezer darabra fröccsent.

Egy hónap után az asszony magábaroskadt, megszűnt zsörtölődni. Sziklányi haragját porszemmé örölték a napok, s ezt a porszemet is elfújta egy nemakart, véletlen sóhaj:

— Hej, édes lányom...

Az ember úgy tett, mint aki nem hallott semmit, s zavarában és örömében, mint aki mással van elfoglalva, bekapcsolta a rádiót.

Zengő cigányzene hullámozott körülöttük perc múlva, s elnyelte az újabb sóhajt:

— Kedves kis leánykám...

»Na, itt nagy változás lesz, ha az asszony már a rádiót se bánja!« gondolta meglegedetten az ember, s jóérzésében még a lábát is kinyújtóztatta egymásra rakva.

Bár a rádió hangosan szólt, olyan szép csend és jóleső nyugalom volt bensőjükben, mintha karácsonyest lett volna.

Így ültek jóideig, s mikor a zene elhallgatott, mintegy mindent összefoglalva az ember kimondta:

— Bizony, anyjuk, lassanként megöregszünk... Kár volt azzal a lánnyal... na... kár volt... emlékezz csak az anyádra...

Az asszonyban megfordult valami. Bizony hányszor összecsapott ő is az anyjával... s mily keserves volt az igazságtalan bántás!

Szédült, mialatt felállt, s azt sem tudta, mit csinál, ment ki hátra a tuskóhoz. Olyan erővel kezdett fát aprítani, mintha saját konokságát akarta volna összehasogatni. Csak úgy dörgött a két karnyi fa, amint a szobában ledobta a kis kályha elé.

Mire a kályha pirosra izzott, már ott ült az asztalnál, s előtte papír, tömzsi ujjai közt ceruza.

»Kedves kicsi lányom!

ládd -e én, csak a kisbetűkre emlékszem, meg az írás is milyen nehezemre esik... nem akarom én, hogy te is így járj. tudod...«

Másnap, miután beadta a postán a levelet, kicsit megigazította kendőjét, s benyitott a szövetkezeti boltba. A kis alacsony szóke segédnek szólt, azt ismerte már régtől fogva:

— Te Jóska fiam, van még azokból az újfajta kukoricamorzsolókból?...